

Europees Visserijfonds;
Investering in een
duurzame visserij

Verslag uitzet glasaal en pootaal in 2015

DUPAN

Duurzame Palingsector Nederland

INHOUD

1. Inleiding

- 1.1 Achtergrond
- 1.2 Doel van het project

2. Activiteiten

- 2.1 Inleiding
- 2.2 Uitschrijven aanbestedingen en selecteren contractpartijen
- 2.3 Vaststellen uitzetgebieden
- 2.4 Bemonsteren van pootaal voor veterinaire onderzoek
- 2.5 Het uitzetten van glasaal en pootaal
- 2.6 Publiciteit rond het project
- 2.7 Afstemming met het Ministerie van EZ over uitvoering van het project

3. De resultaten

- 3.1 Selectie leveranciers
- 3.2 Aangekochte glasaal en pootaal
  - 3.2.1 De uitgezette hoeveelheid glasaal en pootaal
  - 3.2.2 Kwaliteit aangekochte glasaal en pootaal
- 3.3 De geselecteerde uitzetgebieden
  - 3.3.1 De Randmeren
  - 3.3.2 Overige gebieden
- 3.4 Het uitzetten van glasaal en pootaal
- 3.5 Publiciteit
- 3.6 Afstemming met het Ministerie van EZ

4. Conclusies en aanbevelingen

- 4.1 Inleiding
- 4.2 Europese aanbesteding en selectie van leveranciers
- 4.3 Prijsvorming glasaal voor aalherstelprojecten
- 4.4 Kwaliteitscontrole van de glasaal en pootaal
- 4.5 Uitzetprotocol
- 4.6 Keuze van de uitzetgebieden
- 4.7 Deelname van de VBC's (sportvisserij en waterschappen)
- 4.8 Externe controle bij de uitzet
- 4.9 Extra uittrek schieraal
- 4.10 Publiciteit en afstemming over publiciteit

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

In het kader van het EVF en het Nederlands Aalbeheerplan is in de periode 2010 – 2014 jaarlijks EU-subsidie verleend voor het uitzetten van jonge aal in Nederlandse binnenwateren. Net als in de voorgaande jaren heeft het Ministerie van EZ in 2015 een bedrag van €375.000 beschikbaar gesteld voor de uitzet van jonge aal (glasaal en pootaal) in het kader van het Nederlands Aalherstelplan, zie Bijlage 1 (Projectvoorstel) en Bijlage 2 (Beschikking 131218 DR). De activiteiten in 2015 zijn een voortzetting van het uitzetproject 2010-2014 en het project is daarom volgens dezelfde aanpak en met zo veel als mogelijk dezelfde organisaties en mensen uitgevoerd als in de voorgaande jaren.

Het project is in 2015 uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van Stichting DUPAN (Duurzame Palingsector Nederland), waarbij gebruik gemaakt is van de door PVIS en DUPAN opgedane ervaring in de voorgaande jaren. De uitzet zelf is uitgevoerd met behulp van beroepsvissers van de Combinatie van Beroepsvissers die hiervoor arbeid, vaartuigen en materiaal beschikbaar stelden. De publiciteit rond de uitzet is verzorgd door DUPAN.

Dit rapport beschrijft de uitgevoerde werkzaamheden in 2015.

1.2 Doel van het project

Het doel van dit project was, net als in de voorgaande vijf jaren: “De uitzet van glasaal en pootaal om zodoende de uittrek van schieraal te verhogen conform de doelstellingen uit de Europese Aalverordening (“Verordening (EG) 1100/2007 van de Raad van de Europese Unie van 18 september 2007 tot vaststelling van maatregelen voor herstel van het bestand van de Europese aal”) en de nationale implementatie daarvan via het “Nederlandse Aalbeheerplan.”

2 Activiteiten

2.1 Inleiding

Conform de op 3 november 2014 door het ministerie van Economische Zaken afgegeven beschikking (Projectopdracht “Uitzet glas- en pootaal 2015”, Stichting DUPAN) zijn in 2015 de volgende activiteiten uitgevoerd:

1. openbare Europese aanbesteding middels een (mini)tender t.b.v. aankoop glasaal en de levering van pootaal en het selecteren van contractpartijen;
2. selectie van uitzetgebied(en) en communicatie met lokale belanghebbenden, inclusief het vastleggen van afspraken voor zowel de lange als de korte termijn;
3. data verzameling over de uitzetgebieden en de uitgezette glas en pootaal;
4. bemonsteren van de aal voor veterinaire onderzoek en uitvoeren veterinaire tests;
5. uitzetten van de glasaal en pootaal;
6. publieksinformatie over het project;
7. afstemming met het Ministerie van EZ over de uitvoering van het project;
8. meten en wegen van de uitgezette glas- en pootaal;
9. rapportage met financiële verantwoording.

In de paragrafen hieronder worden de verschillende activiteiten beschreven. In hoofdstuk 3 worden de resultaten besproken en in hoofdstuk 4 de aanbevelingen.

2.2 Uitschrijven aanbestedingen en selecteren contractpartijen

Conform de voorwaarden van het Ministerie van EZ is van de beschikbare gestelde gelden van in totaal €375.000. van dit bedrag werd €56.266 gereserveerd voor overhead (organisatie, kwaliteitscontrole, registratie en uitzet) en werd €325.000 gereserveerd voor de aankoop van glas- en pootaal.

Net als in de afgelopen jaren werd besloten om ook in 2015 zowel glasaal als pootaal aan te kopen.

In tegenstelling tot vorig jaar, was in het voorjaar van 2015 de glasaal schaars en duur. Ondanks het uitschrijven van vijf mini-tenders voor het leveren van glasaal, is óf door het uitblijven van een aanbod (3 mini-tenders) óf door het aanbieden van glasaal boven een marktconforme prijs (één mini-tender), uiteindelijk slechts de helft van het beoogde bedrag besteed aan glasaal. Het bij de aankoop van glasaal resterende bedrag is, in overleg met EZ, besteed aan de aankoop van pootaal. Hierdoor is in 2015 minder glasaal en meer pootaal uitgezet dan oorspronkelijk gepland.

De aanbestedingsprocedure

Evenals in voorgaande jaren is de glasaalaankoop Europees aanbesteed. In overleg met het advocatenkantoor dat de aanbesteding begeleidt, is ervoor gekozen om ook de pootaal Europees aan te besteden: het aankoopbedrag van de pootaal viel evenwel onder de aanbestedingsgrens, maar vanwege het feit dat deze aankoop in feiten onder hetzelfde project valt, is besloten op deze aanbesteding dezelfde werkwijze toe te passen. De aanbestedingen zijn gepubliceerd op de websites van (1) *aanbestedingskalender.nl*, (2) *TenderNet.nl* en (3) *TED.europe.eu*. Bedrijven raadplegen zelf de websites, maar bedrijven die in voorgaande jaren al glasaal of pootaal hadden geleverd (of hadden willen leveren) werden ook actief

benaderd om te tenderen. Met betrekking tot de glasaal tenderprocedure zijn er enkele vragen gesteld die vervolgens werden beantwoord via aanbestedingskalender.nl zodat alle partijen gelijk geïnformeerd bleven.

De volledigheid en kwaliteit van de door de potentiële leveranciers aangeleverde documenten (waaronder eigen verklaring, Plan van Aanpak) werd beoordeeld en, indien voldoende geacht, werden de bedrijven een Raamovereenkomst aangeboden. De bedrijven waarmee een raamovereenkomst werd afgesloten werden vervolgens uitgenodigd om deel te nemen aan één of meerdere mini-tenders. De minitenders werden digitaal aangeleverd en direct na de sluitingstijd geopend en beoordeeld op de kwaliteit van het gebodene en op de marktconformiteit van de prijs.

2.3 Vaststellen uitzetgebieden

In de voorgaande jaren is zowel de pootaal als de glasaal afwisselend uitgezet in het Veerse Meer en de Friese Boezem (2010, 2012 en 2014) en de Veluwe Randmeren en de Zuidelijke Randmeren (2011 en 2013). In lijn met de in voorgaande jaren gemaakte afspraken met het Ministerie van EZ is in 2015 weer aal uitgezet in het Veluwe Randmeren en de Zuidelijke randmeren.

Bij de uitzet moet rekening gehouden worden met de aanbeveling om glasaal niet in hogere dichtheden uit te zetten dan 250 stuks per ha, terwijl voor pootaal de maximaal aanbevolen dichtheid ligt op 150 stuks per ha. In jaren waarin het aanbod groot is en de aal goedkoop (zo als in 2014) kunnen er meer palingen geleverd worden dan er volgens bovenstaande norm in uitgezet kunnen worden. In 2015 is weliswaar met de belanghebbenden van de beoogde reserve uitzetgebieden (Markermeer, Grevelingen en Otheense Kreek en de Braakman in Zeeuws Vlaanderen) overleg geweest, maar was het door de hoge prijs van de glasaal uiteindelijk niet nodig in die reservegebieden ook aal uit te zetten.

2.4 Bemonsteren van de pootaal voor veterinaire onderzoek

Alle ladingen pootaal werden onderworpen aan een veterinaire controle door het EU gecertificeerd laboratoria van de CVI in Lelystad.

2.5 Het uitzetten van de glasaal en pootaal

Bij het uitzetten van de glasaal en pootaal is gebruik gemaakt van de diensten van de beroepsvissers in de Randmeren. Tevens is voor de controle van de kwaliteit en de hoeveelheden geleverde aal gebruik gemaakt van de diensten van een beroepsvisser.

2.6 Publiciteit rond het project

De publiciteit rondom het project zorgt voor draagvlak voor het project bij alle direct betrokkenen en stakeholders. Hoofddactiviteiten voor de publiciteit zijn het organiseren van events voor pers en stakeholders, het schrijven van persberichten en artikelen en het verzorgen van de persrelaties. Publiciteit rond het project wordt door de stakeholders als belangrijk ervaren, maar wordt niet gesubsidieerd en is als zodanig dus ook geen onderdeel van het project: dit onderdeel is dan ook volledig uitgevoerd en gefinancierd door DUPAN.

2.7 Afstemming met het Ministerie van EZ over uitvoering van het project

Over de keuze van de uitzetgebieden heeft overleg plaats gevonden met EZ.

Bij de afdeling Uitvoering Visserijregelingen is in het kader van dit project ontheffing aangevraagd voor het transport van ondermaatse paling. Met de NVWA is gecommuniceerd over de levering en de transportroute van de te leveren glas- en pootaal.

3 De resultaten

3.1 Selectie leveranciers

3.1.1 Glasaal

Op 19 januari 2015 gedane “Aankondiging van opdracht, Raamovereenkomst Aankoop en Uitzet Glasaal 2015” voor de levering van glasaal met een waarde van €229.950 hebben drie potentiële leveranciers gereageerd. Daarvan kwamen er twee uit Frankrijk en één uit Engeland. Met alle drie is een Raamovereenkomst aangegaan.

De eerste minitender in het kader van de Raamovereenkomst voor de levering van glasaal met een waarde van €114.625 werd uitgeschreven op 1 april 2015 en leverde één geldige aanbieding op. De aanbieding uit Frankrijk, inhoudende de levering van 272,9 kilo glasaal voor een prijs van €420 per kilo met een totale waarde van €114.618, werd geaccepteerd.

In de daarop volgende periode os de projectorganisatie er niet in geslaagd een succesvolle minitender uit te voeren. Er bleek zo laat in het seizoen geen glasaalmeer beschikbaar bij aanbieders tegen acceptabele, marktconforme prijzen.

In overleg met het ministerie van EZ werd besloten om het restbedrag afkomstig van de niet-aangekochte glasaal (115.332 euro ex-BTW, zijnde €229.950 minus €114.618 is) te besteden aan de aankoop van pootaal.

3.1.2 Pootaal

De eerste mini-tender voor de aankoop van pootaal werd aangekondigd op 24 februari 2015 en bleek op de dag van de sluitingstermijn, 11 april 2015, twee bruikbare aanbiedingen op te hebben geleverd. Daarvan was de aantrekkelijkste een prijs per pootaal (22,92 eurocent per stuk voor 3 grams pootaal). Totaal werden 430.000 stuks gekocht voor het bedrag van €98.556.

Nadat duidelijk was geworden dat bij de mintenders voor de aankoop van glasaal een bedrag resteerde door het ontbreken van voldoende aanbod, werd een tweede aanbesteding voor pootaal georganiseerd en op 20 mei 2015 is de opdracht aangekondigd voor de aankoop van pootaal. Deze minitender (tweede minitender pootaal) leverde één aanbieding op van voor de levering van 299.000 stuks pootaal voor het bedrag van €114.625. De prijs per pootaal, 38,3 eurocent per stuk van ongeveer 10 gram werd als marktconform gekwalificeerd en de opdracht werd gegund.

3.2 Aangekochte glasaal en pootaal (kwantiteit en kwaliteit)

3.2.1 De uitgezette hoeveelheid glas- en pootaal

Bij de aflevering van de glas- en pootaal is steeds gecontroleerd op kwaliteit, geleverde hoeveelheid kilo's, percentage dode of niet-levensvatbare dieren en gemiddelde gewicht van de geleverde vis. Er is in 2015 278 kilo glasaal uitgezet (± 863.000 stuks) en 3.374 kilo pootaal (± 742.000 stuks). In 2015 is in totaal 1,6 miljoen stuks jonge aal uitgezet met een totaal gewicht van 3.653 kilo; zie onderstaande tabel.

	glasaal	pootaal	Totaal
kg	278	3.374	3.653
aantal	863.226	742.414	1.605.640
gr/stuk	0,32	4,54	2,27

In de onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de gegevens per uitzet: op 14 april is glasaal uitgezet, pootaal is uitgezet op 10 juni, 21 augustus en 28 augustus.

Datum	Water	ha	kg	aantal/kilo	aantal	gram/stuk	aantal/ha	Percentage bezet	
								Vel. Randm.	Zuid. Randm.
Glasaal									
14-apr	Veluwe Randmeren	6.100	278	3.100	863.226	0,323	142	57%	
Pootaal									
10-jun	Zuidelijke Randmeren	4.085	1.023	425	435.055	2,352	107		71%
21-aug	Zuidelijke Randmeren	4.085	682	185	126.235	5,400	31		21%
21-aug	Veluwe Randmeren	6.100	532	185	97.839	5,400	16	11%	
28-aug	Veluwe Randmeren	6.100	1.141	73	83.285	13,7	14	9%	
TOTAAL									
	Glasaal		278		863.226				
	Pootaal		3.375		742.414				
	Totaal		3.653		1.605.640			76%	92%

Opmerkingen bij de tabel met het overzicht van de hoeveelheid uitgezette glas- en pootaal:

1. De glasaal uit Frankrijk was van goede kwaliteit en het percentage dode en niet-levensvatbare glasaal bleef met 3% ruim onder de norm van 5%. Daarnaast oversteeg de geleverde hoeveelheid met 5% de contractueel afgesproken 273 kilo. De in de tabel vermeldde getallen betreffen de geschatte hoeveelheden uitgezette, levensvatbare glasaal.
2. Bij pootaal leverde een tweede mini-tender wel de gewenste hoeveelheid pootaal op, maar bij het uitleveren bleek dat de door de leverancier oorspronkelijk aangeboden twee partijen niet voldoende pootalen bevatten voor het voldoen aan de contractuele eisen. Hierop is door de leverancier alsnog een derde partij pootaal geleverd. Het controleren van de veterinaire toestand en het bemonsteren van de nieuwe partij pootaal bij uitzet heeft vertraging van de uitzet en extra werk opgeleverd voor het projectteam: voor deze tender moest niet alleen op 21 maar ook op 28 augustus pootaal worden uitgezet.
3. De uitgezette pootaal was van een uitstekende kwaliteit en de geschatte hoeveelheid dode of niet levensvatbare dieren was in alle gevallen onder de 1%. De in de tabel vermeldde getallen betreffen de geschatte hoeveelheden uitgezette, levensvatbare pootaal.
4. Bij de uitzet van glasaal wordt als norm gehanteerd dat er maximaal 250 stuks glasaal per ha worden uitgezet. Voor pootaal wordt een maximale dichtheid van 150 stuks/ha als norm gehanteerd. Met deze normen als uitgangspunt werd de uitzet verdeeld over de

wateren. Uiteindelijk is in de Veluwe Randmeren in totaal 76% van de maximaal uitzetbare hoeveelheid uitgezet; in de Zuidelijke Randmeren bedroeg dat percentage 92%. De maximale dichtheid is dus nergens overschreden.

3.2.2 Kwaliteit aangekochte glasaal en pootaal

Essentieel voor een goed resultaat van een paling-uitzetproject is een goede kwaliteit van de uitzet-vis. Het bepalen van de overleving in de natuur van glasaal en pootaal valt buiten het bestek van dit project. Echter, met een check op levendigheid, controle op de aanwezigheid van ziektes, en het nameten van de lengtesamenstelling (pootaal) is bij dit project alles gedaan om te kunnen garanderen dat alleen jonge aal van een uitstekende kwaliteit werd uitgezet.

Glasaal

De in 2015 ingekochte glasaal was afkomstig uit Frankrijk en voorzien van het Europees Traces. Tijdens de controle bij de aflevering bleek de glasaal van goede kwaliteit en het percentage dode en niet-levensvatbare vis ruim onder de gestelde norm. Daarnaast bleek bij na-weging iets meer glasaal te zijn afgeleverd dan contractueel afgesproken.

Visuele inspectie van de glasaal leverde in geen van de ladingen aanwijzingen op voor verhoogde aantallen beschadigde of zieke glasaal op. De stukstellingen gaven aan dat het gemiddelde gewicht van de glasaal rond de 0,323 gram per stuk lag (3.100 stuks per kilo).

Pootaal

Alle pootaal werd aangeleverd in een tankwagen met water en beluchting. Bij elke levering waren de temperatuurverschillen tussen water waarin de vis werd afgeleverd en het water waarin de vis werd uitgezet minder dan 5°C. Bij visuele inspectie werden geen rode koppen of vinnen of andere afwijkingen geconstateerd en leek de pootaal van een prima kwaliteit: gezond, goed doorvoed en levendig. Door een adequate organisatie en uitvoering is het aantal beschadigde pootalen tijdens transport en lossen minimaal geweest (fractie van een procent).

Van de op 10 juni uitgezette pootaal is een monster genomen voor het bepalen van de lengte-gewicht-relatie. De geobserveerde variatie in lengte en gewicht is normaal en er waren geen pootalen die veel zwaarder of lichter waren dan op grond van hun lengte verwacht kon worden. Wel was een klein aantal alen duidelijk groter dan de rest.

Zowel de glasaal als de pootaal vertoonden sterk de neiging direct na de uitzet de diepte in te gaan. Hoewel vorig jaar in sommige gevallen enige predatie (meeuwen) op de uitgezette vis werd waargenomen, was daar dit jaar geen sprake van. We veronderstellen dat dit gedrag voornamelijk te danken was aan de goede, levendige conditie waarin de vis werd uitgezet, maar mogelijk oefenden ook andere (onbekende) factoren hier invloed op uit.

Parasieten, virussen en infecties

Alle pootaal werd voor het uitzetten onderworpen aan een veterinaire controle en er is voordat de pootaal werd geleverd een inspectie uitgevoerd op de palingkwekerij waar de pootaal werd gehouden. Bij de uitzet van pootaal in april was alle pootaal afkomstig van één Nederlands bedrijf, bij de tweede uitzet (21 augustus) was de paling afkomstig van twee Nederlandse bedrijven en bij de laatste uitzet (28 augustus) van een bedrijf uit Duitsland.

De bedrijfsinspecties betroffen de observatie van de dieren en het systeem waar ze in werden gehouden. Bij geen van de bedrijfsinspecties zijn bijzonderheden naar voren gekomen die van negatieve invloed konden zijn op de kwaliteit van de pootaal.

Bij de laboratoriumonderzoeken van de pootaal werd geconstateerd dat de pootaal gezond was en werden slechts enkele, uitsluitend lichte besmettingen aangetoond van virussen en bacteriën die ook voorkomen bij vis in het Nederlandse buitenwater. In alle gevallen luidde de conclusie dan ook dat de pootaal geschikt was voor uitzet.

3.2.3 De geselecteerde uitzetgebieden en uitzethoeveelheden per gebied

Voor aanvang van het project zijn de Veluwe Randmeren en de Zuidelijke Randmeren als uitzetgebieden geselecteerd op basis van de afspraak dat in principe om de twee jaar in dezelfde gebieden wordt uitgezet: in de even jaren in de Friese boezemwateren en het Veerse Meer en in de oneven jaren, zo als 2015 dus, in de Randmeren.

In geval van lage prijzen en een hoog aanbod van glasaal, zo als in 2014, waren het Markermeer en de Grevelingen als extra uitzetgebieden aangewezen op grond van het feit dat in die wateren in voorgaande jaren al eerder glas- of pootaal was uitgezet. Daarnaast kwam - op voorspraak van het Waterschap Scheldestromen en in overleg met betrokken vissers en het Ministerie van EZ - in de loop van het project ook een tweetal wateren in Zeeuws-Vlaanderen (de Otheense Kreek en de Braakman) in aanmerking als zijnde geschikte gebieden voor uitzet. In geen van deze gebieden is dit jaar echter aal uitgezet, omdat alle aangekochte aal uitgezet kon worden in de Randmeren. (Zo als aangegeven in §3.2.1 was er met name in de Veluwe Randmeren nog ruimte geweest voor de uitzet jonge aal.)

3.3 Het uitzetten van glasaal en pootaal in de uitzetgebieden

De afspraak met de leverancier was dat zij verantwoordelijk zijn voor de glasaal tot levering aan de waterkant van de uitzetgebieden. Daarna nam het DUPAN-projectteam de verantwoordelijkheid over en werd de glasaal of pootaal uitgezet met de inzet van externe praktijkdeskundigen en arbeid, boten en materiaal van beroepsvissers.

Alle glasaal is uitgezet op 14 april in de Veluwe Randmeren vanuit Harderwijk. De uitzet van de pootaal in de Zuidelijke Randmeren heeft plaatsgevonden op 10 juni vanuit Spakenburg en op 21 augustus vanuit Almere. Pootaal uitzet in de Veluwe Randmeren heeft plaatsgevonden op 21 en 28 augustus.

3.4 Publiciteit

Ook in 2015 wist DUPAN veel mediaaandacht te trekken voor de uitzet van de glasaal en de pootaal. Daartoe werden de pers en stakeholders uitgenodigd om de glasaal uitzettingen in Harderwijk (14 april) en de pootaaluitzettingen vanuit Spakenburg op 10 juni en Almere op 21 augustus. Naar aanleiding van de uitzettingen werden persberichten en tweets verstuurd. Met de coverage door landelijke (SBS6, Omroep Max) en regionale televisiezenders, landelijke en regionale dagbladen, huis-aan-huisbladen en vakbladen, alsmede vele websites en blogs, werd met alle uitzetactiviteiten een miljoenenpubliek bereikt.

3.5 Afstemming met het Ministerie van EZ over locaties van uitzet, controle, aanwending subsidie

In principe zijn voor elk jaar de uitzetgebieden al vastgelegd in 2011 toen voor de eerste keer in het kader van aalherstelmaatregelen jonge aal met overheidssubsidie werd uitgezet: in de even jaren wordt uitgezet in Friesland en het Veerse Meer, in de oneven jaren in de Randmeren. Echter, omdat elk jaar de hoeveelheid glasaal en pootaal die aangekocht kan worden ongewis is, wordt er elk jaar overlegd over eventuele extra gebieden waar uitgezet

kan worden als de ‘traditionele uitzetgebieden’ niet groot genoeg zijn. Zo is in het verleden in het kader van dit project glasaal uitgezet in de Grevelingen (2013) en pootaal in het Markermeer (2014). Die gebieden werden ook dit jaar als ‘reserve gebieden’ achter de hand gehouden, maar dit jaar kon alle aangekochte aal uitgezet worden in de Randmeren.

De NVWA is geïnformeerd over de uitzet van de glasaal en pootaal. Per uitzet werd de 48 uur van te voren gemeld door het op internet invullen van het zogenaamde ‘Warenklachten_vragen_formulier_v9’ Dit werd direct doorgegeven aan de NVWA en werd een afschrift daarvan verstuurd naar de Dienst Visserijregelingen van het Ministerie van EZ.

Hoewel het uitzetproces dit jaar complexer was door het krappe aanbod van zowel glasaal als pootaal, kon uiteindelijk toch het volle subsidiebedrag aangewend worden voor de aankoop van jonge aal. Wel heeft het projectteam extra inspanning moeten leveren om de in totaal 5 mini-tenders voor de glasaal, de levering van pootaal uit 4 verschillende partijen en de uitzet op een extra dag mogelijk te maken. Het projectteam heeft de extra kosten voor haar rekening genomen.

4 Conclusies en Aanbevelingen

4.1 Inleiding

Het project is succesvol verlopen. Door minder aanbod kon er minder glasaal worden aangekocht dan verwacht, maar hiervoor is gecompenseerd door de aankoop van meer pootaal. Uiteindelijk zijn er 1,6 miljoen jonge palingen uitgezet in de Randmeren: 863.000 stuks glasaal van gemiddeld 0,32 gram per stuk en 742.000 stuks pootaal van gemiddeld 4,5 gram per stuk.

4.2 Europese aanbesteding en selectie van leveranciers

De systematiek van Raamovereenkomsten en vervolgens het uitzetten van mini-tenders bleek in de afgelopen jaren goed te werken voor de aankoop van glasaal en is dit jaar ook toegepast bij de aankoop van pootaal. Het Europese traject levert de nodige flexibiliteit op voor zowel de leverancier als het project, maar vroeg dit jaar wel extra inzet. Zo moest voor de aankoop van pootaal niet één maar tweemaal de procedure worden doorlopen (de eerste keer voor het besteden van de origineel toegewezen gelden, de tweede keer voor het extra budget).

In 2015 was er weliswaar genoeg animo om raamovereenkomsten aan te gaan voor het leveren van de glasaal (drie bedrijven die een raamovereenkomst zijn aangegaan) en pootaal (twee bedrijven die de raamovereenkomst hebben aangegaan), maar het aantal biedingen per mini-tender was beperkt tot 0 (drie minitenders voor glasaal), 1 (één mini-tender voor glasaal en één mini-tender voor pootaal), 2 (één mini-tender glasaal en één mini-tender pootaal). Bij de mini-tenders waarbij twee offertes werden ingediend is steeds het meest aantrekkelijke bod (goedkoopste) aanvaard. Bij de mini-tenders met maar één bieding is eenmaal het aanbod geweigerd omdat het beschouwd werd als zijnde niet-marktconform (glasaal mini-tender 5) en eenmaal aanvaard (pootaal mini-tender 2).

In de afgelopen 5 jaar heeft het project het nodige vertrouwen gekregen van de handelspartijen. Het feit dat al dan niet SEG-gecertificeerde leveranciers uit verschillende landen winnende tenders wisten in te dienen heeft hier zeker aan bijgedragen. Dat er dit jaar

weinig biedingen kwamen op de mini-tenders voor glasaal, is geheel te wijten aan de dit jaar tegenvallende glasaalvangsten.

Aanbeveling:

Te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om bij het opstarten van de Europese aanbesteding voor zowel glasaal als pootaal de Raamovereenkomsten zo in te richten dat de te besteden bedragen per aalsoort/Raamovereenkomst (glasaal of pootaal) te worden aangegeven dat overheveling van geld van de ene naar de andere tenderprocedure mogelijk is zonder het gehele tenderproces opnieuw te moeten doorlopen (waardoor niet alleen extra inspanning geleverd moet worden, maar ook tijd verloren gaat).

4.3 Prijsvorming glasaal voor aalherstelprojecten en nakomen van afspraken

De gevoerde procedure middels raamovereenkomsten en mini-tenders heeft tot nu toe geresulteerd in voldoende aanbod en goede prijzen. Bij de eerste mini-tenders voor zowel glasaal als pootaal kon de gewenste aal gekocht worden tegen een marktconforme prijs. Door het ten opzichte van voorgaande jaren mindere aanbod van glasaal kon bij de volgende mini-tenders geen glasaal meer aangekocht worden. De pootaal is in drie partijen afgeleverd. Door niet alle pootaal op dezelfde dag uit te zetten kon de tijd voor transport en uitzet van de pootaal geminimaliseerd worden.

Aanbeveling:

Handhaven van de nauwkeurige controle van de geleverde aantal kilo's, aantallen en kwaliteit van de geleverde jonge aal voor uitzet.

4.4 Kwaliteitscontrole van de glasaal en pootaal

Dit jaar was de kwaliteit van zowel glasaal als pootaal zonder uitzondering (zeer) goed te noemen.

Aanbeveling:

Om de overleving van de glasaal in de eerste week na uitzet te monitoren is tijdelijke opslag van een hoeveelheid glasaal (bijvoorbeeld 500 gram) in een fijnmazig net in het uitzetgebied een mogelijkheid (zie par. 3.5 van eindverslag 2012). De glasalen zullen in dat net weinig voedsel vinden, maar bij lage temperaturen in het voorjaar zal dat in een week tijd niet tot sterfte leiden. Beschadiging door vangst en transport zullen wel binnen een week tot sterfte of tot duidelijk ander zwemgedrag leiden.

Pootaal uit kwekerijen

Het veterinaire onderzoek op pootaal is uitgevoerd door het CVI in Lelystad. De kwaliteit van de pootaal was zodanig dat alle jaren de uitzet in het wild verantwoord werd bevonden en dat was ook in 2015 het geval.

Aanbeveling:

Controle op de gezondheid van de pootaal blijft belangrijk. Veterinaire controle van pootaal blijft nodig als een basiscontrole op de kwaliteit van pootaal, maar ook om introductie van nieuwe ziektes in de Nederlandse wateren te voorkomen.

Gebruik Nederlandse glasaal

Op speciale locaties langs de Nederlandse kust worden grote hoeveelheden glasaal gevangen (in goede jaren) bij onderzoek. De combinatie van onderzoek en gebruik van de glasaal voor aalherstel heeft zich de afgelopen drie voorjaren bewezen als een bruikbare en relevante aalherstel-maatregel.

Aanbeveling:

Indien de glasaalhoeveelheid die zich aandient bij de Nederlandse kust substantieel is (zo als in 2013 en 2014), verdient het aanbeveling de regelgeving voor de glasaalvisserij te verruimen. Glasaal die zich voor de kusten ophoopt omdat het niet lukt in te trekken gaat voor aanwas van de aalpolulatie verloren. Onderzoek naar de beste locaties om deze glasaal op te vangen en deze ‘over de dijk’ naar het binnenwater te zetten zal een goede basis opleveren voor een jaarlijks ‘glasaal-over-de-dijk’-programma. Daarmee kan een deel van het Nederlandse migratie-probleem worden gecompenseerd tot op het moment dat de natuurlijke intrek wordt hersteld door de aanbreng van migratievoorzieningen.

4.5 Uitzetprotocol

De uitzet heeft plaatsgevonden volgens het in de voorgaande jaren ontwikkelde protocol. In het protocol is voorzien in het uitzetten van glasaal in dichtheden van 250 individuen per hectare en pootaal in een dichtheid van 150 exemplaren per ha. In 2015 zijn de werkelijke uitzetdichtheden redelijk dicht bij de aanbevolen hoeveelheden uitgekomen: in de Veluwe Randmeren is 76% van de aanbevolen (maximum) uitzetdichtheid bereikt, in de Zuidelijke Randmeren 92% (zie ook §3.2.1).

Aanbeveling 1 Biologische draagkracht uitzetgebieden onderzoeken.

Het verdient aanbeveling om de voorgeschreven dichtheden aan glasaal en pootaal nader te onderzoeken. De huidige dichtheidscijfers zijn afkomstig uit het verleden. Er moet hoognodig een onderzoek komen naar de draagkracht van de uitzetgebieden zoals deze vandaag de dag zijn, om daarmee de productie en uittrek van schieralen te optimaliseren. Het rendement van de uitzet van jonge paling op het bestand van rode en schieraal is, bij de huidige manier waarbij ongemerkte paling wordt uitgezet, niet na te gaan. Gezien echter de toestand van vele wateren, waaronder de Randmeren, met zeer helder water zou onderzoek naar de wenselijkheid van het streven naar wat lagere uitzetdichtheden om het effect op de palingstand te vergroten, zeer op zijn plaats zijn. In dit kader is het ook interessant te weten dat in enkele wateren in Zeeuws-Vlaanderen met een veronderstelde goede draagkracht volgend jaar goed jonge aal uitgezet zou kunnen worden omdat over zaken als geschiktheid van het water voor uitzet en toestemming van de visrechthebbenden reeds besproken zijn met EZ, het waterschap en de aalvisrechthebbenden.

4.6 Keuze van uitzetgebieden en communicatie daarover

Bij de keuze voor uitzetgebieden werden de volgende criteria gesteld. Deze wateren moeten voldoen aan de gestelde voorwaarden:

- a. Vrije uittrek van schieraal is mogelijk
- b. De wateren zijn voldoende schoon om gezonde schieraal te kunnen produceren
- c. Visrechthebbenden gaan akkoord met de uitzet onder voorwaarde dat “men er noch beter noch slechter van mag worden”.

Hier werd transparant over gecommuniceerd met de sector en er werd voor de uitzet steeds ruim van te voren toestemming gevraagd van de visrechtgebende.

Uitzet in afgesloten gebieden mogelijk maken.

Indien het uit verdere studie blijkt dat het raadzaam is om de aanbevolen uitzetdichtheden te verlagen, ontstaat de mogelijkheid om meer gebieden van glasaal te voorzien. De recente ervaringen met het overzetten van schieraal uit polders naar vrije uittrekgebieden openen ook de mogelijkheid om in de toekomst poldergebieden te gebruiken binnen aalherstelprojecten. Er zijn vissers die, afhankelijk van de betaling voor de geproduceerde schieraal, hun gebied willen inrichten voor schieraalproductie, dus zonder rode aalvisserij en met het overzetten van alle aanwezige schieralen.

Aanbeveling:

Het criterium dat glasaal alleen in gebieden met een vrije uittrek naar zee uitgezet kunnen worden nog eens kritisch bekijken. Mocht uitzet in afgesloten gebieden bijdragen aan aalherstel dan wordt aangeraden daar (internationaal/met Brussel) afspraken over te maken.

4.7 Deelname van de VBC's (met Sportvisserij en waterschappen)

In 2015 is de VBC in de Randmeren geïnformeerd over de op handen zijnde uitzet, maar zijn er op de beroepsvissers na geen VBC-leden bij de uitzet aanwezig geweest.

Aanbeveling:

Bij de uitzet van glas- en pootaal in gebieden als Friesland en Zeeland is deelname van controleurs van sportvisserij en aanwezigheid van andere VBC-leden gebruikelijk. Ook voor de Randmeren zou het vanuit het project de voorkeur verdienen dat sportvisserij bij dit betrokken is en inzet op het inschakelen van (lokale) sportvissers en BOA's.

4.8 Externe controle bij uitzet van glasaal en pootaal

Dit jaar is in verband met de nodige ontheffing voor het vervoer van ondermaatse paling voor elk transport van glasaal of pootaal melding gemaakt bij de NVWA en het ministerie van EZ. Overigens is de controle bij de uitzet in de Randmeren relatief gemakkelijk omdat, ondanks de grootte van het water, over het algemeen de uitzet plaats kan vinden met slechts een paar boten.

Aanbeveling:

De externe controle zou nog verbeterd kunnen worden door inschakeling van vrijwilligers van sportvisserij die, zo wijst de praktijk uit, niet alleen als controleurs aanwezig zijn maar veelal ook enthousiast assisteren bij de uitzetwerkzaamheden.

4.9 Extra uittrek aan schieraal

Het uiteindelijke doel van de uitzet van glas- en pootaal is een extra uittrek van schieraal uit de geselecteerde gebieden. Het duurt waarschijnlijk minstens 5 tot wel 12 jaar voordat de uitgezette glasaal als mannelijke schieraal vertrekt uit de Nederlandse binnenwater. Na een jaar of 12 (vanaf 2023 dus waarschijnlijk) zal de eerste vrouwelijke schieraal van de uitzet uit kunnen trekken. Of, en in welke mate dat gebeurt, hangt van een groot aantal factoren, zoals de mate waarin de uitgezette glasaal en pootaal in het uitzetgebied blijven, welk deel van de glasaal en pootaal vrouwelijk wordt, wat de extra sterfte ten gevolge van extra predatie

(aalscholvers, meerval) is, het effect van voedselarm water, en de regulering van de visserij op aal.

Monitoring van de groei van de paling en van de omvang van de uittrek van zowel rode aal als schieraal vindt niet plaats in de uitzetgebieden, en dus ook niet in de Randmeren.

Aanbeveling:

Het verdient om na te gaan hoe de uitgezette paling in de Randmeren presteert, qua groei van zowel individuele alen als qua groei van de palingpopulatie als geheel. In dat kader is het ook aan te bevelen om aan de randen van de uitzetgebieden de schieraalindex te bepalen. Voor de Randmeren zou dat bijvoorbeeld kunnen bij de Roggebotsluizen aan het Veluwe Randmeer en bij de Hollandse Brug aan het Gooi en Eemmeer.

4.10 Publiciteit en afstemming over publiciteit

Het uitzetten van glas en pootaal weet iedere keer toch weer publiciteit te genereren. Deze activiteit geeft de Nederlandse en de Europese overheid en de sector de mogelijkheid om zich op een positieve manier te profileren en het draagvlak te onderhouden voor haar beleid.

Er was binnen het project geen budget voor PR. DUPAN heeft de publiciteitskosten voor haar rekening genomen.

Aanbeveling:

PR is onlosmakelijk verbonden met het project. In overweging nemen gezien het grote belang van publiciteit, om PR een vast onderdeel van de projectorganisatie te maken.

5 Financiële verantwoording

Aankoop van glasaal en pootaal

In het project was in totaal een bedrag van € 328.500 gereserveerd voor de aankoop van glasaal (€229.950) en pootaal (€98.550).

Het aan te besteden bedrag voor aankoop glasaal was €229.950. Omdat alleen de eerste minitender een bod opleverde dat geaccepteerd kon worden is van dit bedrag slechts €114.618 aanbesteed. In overleg met RVO/Min. EZ is het resterende bedrag van € 115.332 overgeheveld naar de pootaaltender.

Het aan te besteden bedrag voor de aankoop van pootaal was oorspronkelijk €98.550. In de eerste minitender is een bod geaccepteerd van €98.556, waardoor een overbesteding van €6 heeft plaatsgevonden.

Een tweede minitender is uitgeschreven om het bij de aankoop van glasaal resterende bedrag van €115.332 te besteden voor de aankoop van pootaal. Bij deze tender is een bod geaccepteerd met een waarde van € 114.625 waardoor een onderbesteding van €707 heeft plaatsgevonden.

In totaal is van het totaalbedrag dus €707 - €6 = €701 niet aanbesteed, zijnde 0,21% van het totaal aan te besteden bedrag van € 328.500.

Glasaal			BTW	
			%	bedrag
Waarde van de opdracht		€ 229.950		
Gegunde opdrachten	Minitender 1	€ 114.618	0%	€ 0
	Minitender 2	€ 0		
	Minitender 3	€ 0		
	Minitender 4	€ 0		
	Minitender 5	€ 0		
Bedrag overgeheveld naar pootaaltender		€ 115.332		
Pootaal				
Waarde van de <i>oorspronkelijke opdracht</i>		€ 98.550		
Gegunde opdrachten	Minitender 1	€ 98.556	6%	€ 5.913
Resterend bedrag			-€ 6	
Waarde van de <i>toegevoegde opdracht</i>		€ 115.332		
Gegunde opdrachten	Minitender 2	€ 114.625	6%	€ 6.878
Resterend bedrag			€ 707	
TOTAAL RESTEREND			€ 701	€ 12.791